

А. К. БАЗИЛЕНКО

ГРОМАДСЬКІ ІНІЦЯТИВИ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

В даній статті розглядаються можливості самореалізації та інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями у суспільство через громадську діяльність. Визначено наукові погляди на суть інтеграції та особливості інтеграції інвалідів. Наведено приклади громадських ініціатив людей з обмеженими фізичними можливостями та шляхів їх реалізації.

Ключові слова: інтеграція, самореалізація, функціональні обмеження, громадські ініціативи, громадські організації.

Постановка проблеми. За даними Державного комітету статистики України, на початок 2007 р. в Україні налічувалося понад 2,67 млн осіб, офіційно визнаних інвалідами, тобто близько 5,2 % усього населення країни. Якщо на початку 1990-х рр. загальна кількість інвалідів у країні становила трохи менше 3 % населення (близько 1,5 млн осіб), то на 1 січня 2002 р. вона перейшла 5 %-й рубіж і дорівнювала 2 млн 659 тис. осіб. Проте ми припускаємо, що реальна кількість осіб з обмеженими фізичними можливостями дещо вища ніж показники офіційної статистики. На цю статистичну похибку впливає ряд факторів: неналежна увага до стану свого здоров'я, неналежна поінформованість, невизнання традиційного лікування, матеріальні та побутові проблеми, бюрократичні перешкоди, відсутність достовірного моніторингу стану людей з інвалідністю в державі [3].

Аналізуючи Стандарти правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, ми виокремили основні проблеми осіб з фізичними обмеженнями. Це: доступність матеріальних (безбар'єрність) та інформаційних благ, належний рівень освіти (в інтегрованому середовищі, або у спеціальних закладах освіти, які інтегруються в систему загальної освіти), працевлаштування, рівень соціального забезпечення, догляду. Також люди з обмеженими фізичними можливостями потребують допомоги у

вирішенні проблем та організації сімейного життя, свободи особистості, культури, дозвілля, спорту, релігії [12].

На даний момент у нашій країні людина з фізичними обмеженнями не може відчувати себе повноцінним членом суспільства в силу фізичних та психологічних бар'єрів. Цю думку поділяє і російська дослідниця О. Ярська-Смірнова: "Розвиток системи соціальної підтримки й видання відповідних законів руйнують лише фізичні перешкоди в житті інвалідів" [9].

Як зазначає Л. І. Міщик, "незважаючи на всі законодавчі акти, права людей з інвалідністю ще далекі від повної реалізації, особливо в тій частині, що стосується їх повноцінної участі у соціальному житті. На перешкоді людям-інвалідам стає багато обмежень. Інвалідність, як показують дослідження, супроводжується обмеженнями всього життєвого простору і можливостей цих людей" [5].

Дієвим механізмом реалізації прав, свобод та ініціатив молоді з особливими потребами, є діяльність громадських організацій.

Метою даної статті є вивчення ролі громадських організацій у процесі інтеграції людей з особливими потребами.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність постановки і вирішення таких завдань:

- дослідити особливості специфічної групи людей з обмеженими фізичними можливостями;
- визначити суть інтеграції;
- розглянути можливості громадських організацій як механізм інтеграції людей з особливими потребами у суспільство;
- окреслити коло громадських ініціатив людей з особливими потребами.

Основний зміст статті. Людей з функціональними обмеженнями у всьому світі дуже багато, і кількість їх постійно зростає. У світовій програмі дій стосовно інвалідів, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 1982 р., наводяться такі дані: у середньому щонайменше кожен десятий мешканець світу має фізичні, розумові або сенсорні дефекти [2]. Зважаючи на такі масштаби проблеми, що вивчається, головним акцентом у соціальній політиці кожної держави повинне бути забезпечення якомога вищого рівня повноцінної інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями у суспільство.

Таке соціальне явище, як інтеграція, вивчають ряд науковців та практиків. Питання інтеграції людей з особливими потребами до су-

часного українського суспільства вивчав О. В. Глузман, він ототожнює соціальну інтеграцію людей з особливими потребами з активною участю таких осіб в основних напрямках життєдіяльності суспільства та у функціонуванні соціальних структур, призначених для здорових членів суспільства і пов'язаних з різними сферами життєдіяльності людини. Загальну суть терміну "інтеграція" визначив В. Момов, як "поєднання в ціле будь-яких частин" [6]. У словнику практичного психолога наводиться таке визначення даного поняття — "інтеграція — це внутрішньо груповий процес — створення внутрішньої єдності, згуртованості, що проявляється в ідентифікації колективної об'єктивності в накладанні та прийнятті відповідальності за успіхи і невдачі в спільній діяльності" [10].

З. І. Файнбург в структурі соціалізації особистості виділяє, перш за все, елементи, в здійсненні яких переважає цілеспрямованість. Це — процес виховання та навчання. Він виділяє також елементи, у функціонуванні яких вона не простежується. Це — умови, у яких здійснюється процес формування особистості, тобто: суспільні відносини, які виступають як безособистісний історичний феномен, природні умови, людське оточення тощо [15].

Г. В. Осипов зазначає, що взаємодія соціальної системи та особистості здійснюється за допомогою визначених механізмів впливу як на соціальні якості індивіда з боку соціальної системи, так і навпаки. Перша група трактується як механізм соціалізації індивіда, а друга — як механізм змін соціальної системи [11].

На думку Г. Тарда, складність інтеграції людей з функціональними обмеженнями полягає в тому, що нові адаптаційні процеси накладаються на колишні, пройдені в первинній соціалізації. Тому виникає проблема узгодженості між первинними соціальними адаптаціями і інтерналізаціями. Досягнуті індивідом пристосування до освоюваного ним світу значущих "інших", а також його винаходи виявляються недостатніми на новому життєвому етапі [14].

За своїм змістом інтеграція є передумовою для соціалізації особистості та самореалізації як повноцінного члена суспільства. І вона є позитивною лише у тому випадку, якщо індивід засвоює соціальні норми та цінності суспільства, тобто соціалізується.

Інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями у суспільство стають на заваді їх особистісні уявлення про себе (соціальний, особистий статус), недосяжність бажаної ідентичності та неготовність суспільних інститутів.

Ітак, люди з функціональними обмеженнями переживають стоную того, як вони виглядають в очах інших порівняно з їх уявленнями про себе. Нова ідентичність — відчуття впевненості у тому, що внутрішня тотожність і безперервність поєднується з тотожністю і безперервністю значення індивідуума для "інших". Ця ідентичність впливає на готовність споживання існуючих соціальних послуг і створення нових, тому що суспільство сприймає людей з функціональними обмеженнями тільки як споживача, що є принижуючим ярликом для індивіда [1].

Успішній інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями стають на заваді критерії доступності для них фізичного середовища: житла, транспорту, роботи, культури, доступності інформації та комунікації. З метою забезпечення належних умов для інтеграції людей з фізичними вадами, необхідно створювати "безбар'єрне" середовище, у якому такі люди зможуть без ускладнень пересуватися усіма елементами інфраструктури, об'єктами житлового та громадського призначення. Дуже важливою передумовою для успішної інтеграції таких людей є наявність спеціально пристосованих транспортних засобів, засобів зв'язку і доступу до інформації. Одним із шляхів забезпечення інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями у суспільство є спортивна та оздоровча діяльність. Також повинен бути забезпечений доступ, на рівні з усіма, до мистецької та культурно-дозвілдової діяльності.

Практичний досвід свідчить про те, що одним із засобів інтеграції людей з особливими потребами є дозвіллова діяльність, організована всередині громадської організації. Вона займає одне з провідних місць у соціальній адаптації даної категорії людей, містить величезний потенціал для розвитку людини і всього її подальшого життя.

За своєю природою дозвіллова діяльність компенсує умови особистісного зростання, яких бракує, незалежно від її характеру, створює особистісний простір особистісного розвитку, допомагає людині вирішувати актуальні життєві проблеми, що найбільш актуально для інвалідів, які потребують не лише інтеграції, але й збереження особистісної ідентичності, що була сформована попереднім життєвим досвідом.

Інтеграція людей з особливими потребами відбувається не лише у суспільстві, але і в самих громадських організаціях, де поряд з людьми, що мають певні фізичні та психічні вади, працюють здорові люди,

що дає можливість ефективнішої співпраці у вирішенні проблем людей з особливими потребами.

Отже, ефективним чинником взаємодії держави і суспільства, важливим інструментом стабілізації трансформаційних та інтегруючих процесів, які відбуваються у соціальній сфері, є громадські організації інвалідів [8].

Поштовхом до створення будь-якої громадської організації є ініціатива її членів. Саме по собі поняття ініціатива (з франц. initiative, лат. initium — початок) трактується як почин, перший крок у справі, мотивація до початку будь-якої справи, здатність до самостійних активних дій.

На Заході значно частіше та ширше використовується поняття “ініціатива”. Будь-яка громадська діяльність, захист прав, волонтерський рух, навчання, робота, розцінюється як ініціатива. В Україні це поняття є значно вужчим і вживається в описі певної громадської діяльності лише стосовно її початку, справді, поштовху до певних дій.

Ініціативи (з англ. initiatives) — конкретні програми, види діяльності, проекти чи дії, які будуть здійснені організацією, яка прагне реалізувати мету своєї діяльності [13].

Для людей з обмеженими фізичними можливостями об'єднання в громадські організації — це можливість змінити своє життя, відчути свою значимість та потрібність для суспільства. Проте розрізняють і іншу мотивацію до вступу до громадських організацій таких людей. Це потреба у спілкуванні та бажання користуватися перевагами та можливостями члена громадської організації. Така мотивація найчастіше супроводжується небажанням працювати та швидким виходом із членства в організації.

На думку Дікової-Фаворської О. М., громадська діяльність людей з обмеженими фізичними можливостями — це засіб переорієнтації їх на зміну соціальних установок зі споживацької позиції на боротьбу за свої права [4].

Практичний досвід свідчить про те, що найефективнішою є діяльність громадських організацій інвалідів, якими керує молодь з її активними соціальними установками, потенціалом до швидкого професійного навчання і ефективної роботи.

В Україні нині налічується понад 5 тисяч організацій, які зосереджують свою діяльність на проблемах інвалідів. Діяльність громадських організацій інвалідів передбачає здійснення заходів у наданні допомоги інвалідам щодо розвитку культури, освіти, охорони здоров'я,

вирішенні питань соціального значення, залученні до активного суспільного життя.

Громадські ініціативи людей з інвалідністю, здебільшого, зосереджуються на колі питань щодо забезпечення належних умов для повноцінної інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями у суспільство. Так, наприклад, Національна асамблея інвалідів України вирила участь у вирішенні питання громадського контролю за забезпеченням “безбар'єрності” на законодавчому рівні. Спільно з Мінбудом України та Мінпраці України вона розробила “Типове положення про комітети забезпечення доступності інвалідів та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури” (Наказ Мінпраці та Мінбуду України від 08.09.2006 № 300/339). У багатьох містах України саме при громадських організаціях створено автобусні парки та служби транспортного обслуговування інвалідів (м. Вінниця, Луцьк, Бровари, Рівне). УТОГ забезпечує печуючих членів своєї організації у всіх регіонах України засобами сурдотехніки та видає власну газету, яка є джерелом інформації для людей з вадами слуху. УТОГ є центром змістовного дозвілля для своїх членів. Мережа закладів культури УТОГ складає 35 будинків культури УТОГ, у яких функціонує 29 бібліотек. У 2007 році тут діяло 110 гуртків художньої самодіяльності. Об'єднана редакція періодичних видань УТОГ видає шрифтом Брайля та укрупненим шрифтом деякі видання. [6].

Проявами самореалізації осіб з обмеженими фізичними можливостями через громадську діяльність є: прагнення змінити своє життя на краще завдяки наполегливій праці, тобто активна життєва позиція; сприяння змінам та знищенню стереотипів суспільства щодо інвалідів як “залежних”, “неспроможних”, “непрацездатних”. Члени громадських організацій інвалідів налаштовані на плідну співпрацю з відповідними органами з поліпшення законодавчих актів з питань соціального захисту інвалідів, наполягають на необхідності реалізації західної моделі політики інвалідності, прагнуть до створення власних підприємств задля забезпечення робочими місцями людей з інвалідністю [4].

Висновок. Громадська діяльність для людей з фізичними вадами — це можливість самореалізуватися та повноцінно інтегруватися у суспільство. Це положення обумовлене тим, що молодь з особливими потребами саме у громадській діяльності може набутися суспільного досвіду, налагодити широкі соціальні зв'язки, підготуватися та адаптуватися до життя у суспільстві. Зміна соціального статусу з людини “з обмеженими можливостями” на людину “діяльну”, яка відчуває себе

повноцінним членом суспільства із своїми правами, обов'язками та можливостями призводить до зміни соціально-психічного стану таких людей та забезпечує підвищення мотивації до особистісного розвитку та соціальної активності.

Підтримка громадських ініціатив людей з обмеженими фізичними можливостями дозволить покращити умови інтеграції таких людей у суспільство, шляхом забезпечення доступності їх до фізичного середовища: житла, транспорту, роботи, культури, доступності інформації та комунікації.

Література

1. Бурова Г. В. Соціальна інтеграція молоді з функціональними обмеженнями. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vmsu/2007-02/07bgviii.htm.
2. Всемирная программа действий в отношении инвалидов, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 3 декабря 1982 года. — Режим доступу: <http://www.un.org/russian/document/convents/progl.htm>
3. Громадський моніторинг Законодавство України щодо соціального захисту інвалідів: декларація прав чи гарантія. — К.: Міжнародний фонд Відродження, Національна Асамблея інвалідів України, 2008.
4. Дікова-Фаворська О. М. Громадська діяльність осіб з функціональними обмеженнями здоров'я як форма самореалізації. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtpsa/2009_15/Dikova.pdf
5. Міщик Л. І. Інтеграція студентів різної інвалідності в освіту // Вісник Запорізького національного університету. — 2007. — № 1. — С. 132.
6. Момов В. Человек, мораль, воспитание: теоретико-методологические проблемы. — М.: Прогресс, 1975. — 163 с. — С. 137.
7. Національна доповідь про становище інвалідів в Україні. — К., 2008. — С. 141–167.
8. Пасічніченко С. В. Громадські організації інвалідів як структурний елемент громадянського суспільства. — Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/226-admin-pravo/3510-2010-01-23-15-05-58.html>
9. Романов П. В., Ярская-Смирнова Е. Р. Политика инвалидности: Социальное гражданство инвалидов в современной России. — Саратов: Научная книга, 2006. — С. 141.
10. Словарь практического психолога / Сост. С. Ю. Головин. — Минск: Харвест, 1997. — 800 с. — С. 194.
11. Социология [Текст] / Г. В. Осипов и др. — М.: Мысль, 1990. — 446 с.
12. Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов, приняты резолюцией 48/96 Генеральной Ассамблеи от 20 декабря 1993 года. — Режим доступу: www.un.org/russian/document/convents/disabled.htm

13. Студентське самоврядування для "чайників": Навч. посіб. / За ред. А. Михайлюка. — К., 2005.

14. Тард Габриэль. Социальная логика. — СПб.: Социально-психологический центр, 1996. — 554 с. — (Библиотека практической психологии).

15. Файнбург З. И. К вопросу о планомерном управлении процессом социализации личности [Текст] / З. И. Файнбург // Проблемы социального планирования. (Личность, группа, общество). — Пермь, 1974. — № 157. — С. 142–161.

А. К. Базыленко

ГРАЖДАНСКИЕ ИНИЦИАТИВЫ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ФИЗИЧЕСКИМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

В данной статье рассматриваются возможности самореализации и интеграции лиц с ограниченными физическими возможностями в общество через общественную деятельность. Выделены научные подходы к проблеме интеграции и особенностям интеграции инвалидов. Приведены примеры общественных инициатив людей с ограниченными физическими возможностями и пути их самореализации.

Ключовые слова: интеграция, самореализация, функциональные ограничения, общественные инициативы, общественные организации.

A. K. Bazilenko

PUBLIC INITIATIVES OF PERSONS WITH FUNCTIONAL DISABILITIES

This article is about possibilities of self-realization and social integration of persons with functional disabilities in the process of public activity. Scientific view has determined on essence of integration and disabled people integration's features. Examples of public initiatives of disabled and ways of their implementation are shown.

Key words: integration, self-realization, functional disabilities, youth public initiatives, public organizations.